

Een curriculum taalbeschouwing

1 juli 2011

Auteurs: Jef Pepermans, Marc Stevens

Volume: 40

Nummer: 5

Pagina's: 141-148

Documenten

- [vonk_jrg40_057.pdf](#)

141 een curriculum taalbeschouwing jef pepermans marc stevens voor taalbeschouwing moeten wij het voorlopig nog steeds stellen zonder curriculum dat ontbreekt trouwens ook voor de andere onderdelen van het vak nederlands zowel schoolboeken als de dagelijkse lespraktijk zitten dan ook mal a i aise entre deux chaises in onze bijdrage willen wij een aanzet tot zo n curriculum schetsen e moeilijkheden met het taal afbakenen en dat terrein in kaart brengen beschouwingsonderwijs heb zodat als het ware een landkaart van het ben o i heel wat te maken werelddeel taalbeschouwing ontstaat land met onduidelijkheid wat kaart is hier de geknipte term zo n kaart is wordt er precies verstaan een weergave van de werkelijkheid in onder taal beschouwing som geschematiseerde vorm waarbij die werkelijke school boeken vervangen houd lijkheid met behulp van symbolen tekens weg de term grammatica door taal kleuren enz volledig en in proportie weer beschouwing in diverse bronnen zijn er de gegeven wordt omdat belangrijke herken laatste jaren heel wat lesvoorstellen en ningspunten grote verbindingswegen on ideeën verschenen waardoor het soms lijkt derlinge afstanden enz in een welbepaalde of alles nu ineens taalbeschouwing is of dat verhouding schaal voorgesteld worden is je met taalbeschouwing overal naartoe kan een landkaart een handig en overzichtelijk in feite is dit nog waar ook taalbeschou instrument wij hebben voor de gelegen wing betekent immers dat wij ons vragen heid cartografisch werk verricht dat schema stellen over de taal zoals wij die dagdagelijks stellen we u straks voor gebruiken gesproken geschreven stan daardtaal en andere variëteiten productief naast een landkaart is een curriculum ook receptief zakelijk en literair die reflectie een reisgids we blijven in de beeldspraak gaat verder dan het taalsysteem het terrein van het toerisme zo n gids beschrijft waar de schoolgrammatica zich op toelegt de historische geografische culturele en taal beschouwing richt zich ook en vooral op an dere bezienswaardigheden waaraan op het taalgebruik bv taalhandelingen grond van een aantal criteria 1 2 3 of 4 sterren worden toegekend zie bv de groene michelin met behulp van die gegevens kan een toerist voor zichzelf een curriculum keuze maken op basis van beschikbare tijd landkaart reisgids persoonlijke interesse enz sterren zijn dus reisprogramma niet verplichtend wel richtinggevend een curriculum zal dus in eerste instantie als we die vergelijking doortrekken naar het duidelijk het terrein van de taalbeschouwing curriculum

taalbeschouwing dan betekent juli 2011 nummer 5 40e jaargang 142 dat het volgende sommige onderdelen als we het onderwijs vergelijken met het wij denken bijvoorbeeld aan woordvorming georganiseerde toerisme dan berust een inzicht in soorten van woorden en in zins grote verantwoordelijkheid bij de reisleader structuren maar ook aan rolpatronen en in casu de leerkracht zij het genus van leer seksismen in taal verdoezeling en manipula kracht is vrouwelijk zal moeten uitmaken tie strategieen om voor jezelf op te komen of het al dan niet zinvol is om met de haar enz zouden sterk aangeraden worden of toevertrouwde leerlingen voor de derde keer zelfs verplichte leerstof zijn voor alle leerlin naar de waterval van coo het hellend vlak gen over andere onderdelen zouden leer van ronquieres of het openluchtmuseum krachten zelf kunnen beslissen op grond van van bokrijk te trekken de leerkracht zal ech eigen kennis en of voorkeur de eigenheid ter slechts dan voor de leerling zinvol taalbe van leerlingen en schooltype beschikbaar schouwingsonderwijs kunnen inrichten als materiaal enz zij kan terugvallen op een curriculum dat zegt wat de leerling reeds gehad heeft en landkaart en reisgids zijn statische gegevens wat er in de volgende leerjaren nog op het ten behoeve van een activiteit in de tijd het taalbeschouwingsmenu staat reizen zelf de belangrijkste bedoeling daar van is de bezochte landstreek beter en gron landkaart reisgids en reisprogramma zie diger te leren kennen en zich vertrouwd te daar de drie bouwstenen van het curriculum maken met zoveel mogelijk aspecten en taalbeschouwing zij zullen de reisleader de facetten ervan daarvoor is een enkele reis leerkracht dus in staat stellen zinvol werk te dan ook absoluut onvoldoende echte ver verrichten trouwdheid met en kennis van een land streek of land zijn het resultaat van her haalde bezoeken waarbij naast gekende ook steeds nieuwe dingen worden bezocht en hoe ziet die landkaart eruit hiermee zitten we bij het aspect iongitudi de eerste taak die we ons stelden was het naliteit in het onderwijs om dit waar te cartografisch werk wij kozen voor een maken zouden de taalbeschouwelijke activi schema waarin zoveel mogelijk aspecten teiten in de schoolloopbaan van een leerling van taal kunnen worden ondergebracht en cumulatief moeten zijn dat wil zeggen waarin ook de relaties tussen die aspecten deels reeds gekende leerstof opnieuw en duidelijk worden om nog even in termen anders bekijken en uitdiepen deels ook van onze landkaart te spreken wij zochten nieuwe gebieden exploreren zo n reispro een voorstellingswijze waarop zoveel moge gramma in mekaar steken is zeker een van lijk aspecten van het gebied genoteerd de moeilijkste zoniet de moeilijkste opgave staan waterlopen relief steden en dorpen voor de samenstellers van een curriculum verbindingswegen grenzen bezienswaar het hoeft ons ook niet te verwonderen dat digheden van allerlei aard het resultaat ziet het vrijwel totaal ontbreekt in de andere eruit als volgt zie schema onder we onder onderdelen van het vak nederlands scheiden vier gebieden die het bestuderen waard zijn 40e jaargang nummer 5 juli 2011 143 taalsysteem te dragen om zich uit te drukken en ook om mekaar te beïnvloeden er is het bekende gebied van het taalsysteem dat is het meest concreet vast te pakken daarin bekijken we de opbouwelementen conceptualiseren van taal zoals klank of letter woord zin ali nea en tekstopbouw taal manifesteert zich om te kunnen communiceren moet je eerst altijd in een concrete taalvorm die direct tast in je hoofd over concepten en denk-

structuur aanwezig is en dus makkelijk te bestu ren schema s beschikken die concepten deren vandaar de grote aandacht van de ontlenen we aan dat stuk van de maatschoolspraak voor dit gebied dit gebied schappij waarin we geboren worden zo bevat een ontzettende rijkdom aan beziens beschikken de eskimo s over negen termen waardigheden en interessante hoekjes zoals voor ons ene begrip sneeuw in de naam de vaste structuur van woordgroepen bv van de roos vervult het ding dat wij nu bril het europese parlement natte voeten de noemen voor slechts enkele ingewijden de verschillende vormen van het werkwoord de bril-functie voor alle andere middeleeuwen mogelijkheid om zelfstandige naamwoorden gaat het om pure magie te verkleinen tot diminutieven enz deze ver van ons bed voorbeelden maken het grootste deel van dit systeem is reeds ons duidelijk dat op andere momenten of uitvoerig in kaart gebracht en vind je terug plaatsen mensen anders spreken dus anders in grammatica s en schoolboeken jammer denken dus anders leven op dezelfde genoeg worden de taalelementen in een manier is onze wijze van praten doordrenkt zeer eng kader beschouwd het blijft bij vor van onze wijze van denken en dus van leven melijke vaststellingen maar die vorm is er en dus voor buitenstaanders evenmin van eigenlijk niet voor zichzelf en zeker niet zelfsprekend eskimo s staan er nog steeds voor de school hij vervult binnen een versted van dat wij meer dan twintig voor complexe menselijke en maatschappelijke den voor het begrip regen hebben en zelfs context nog andere meer fundamentele in onze maatschappij betekent mooi weer taken slechts in enkele recente gramma niet voor iedereen hetzelfde voor liesje is tica s bv de schutter en van hauermeiren haar schoolrapport het ruilmiddel voor een 1983 of van calcar 1983 wordt het taal nieuwe fiets voor haar ouders a een poort systeem op die manier bekeken tot het verdere leven want liesjes hoofdvak ken waren goed maar wat is verdorie een hoofdvak en b het overtuigend bewijs van communiceren overgeerfde intelligentie en goede opvoeding quod erat demonstrandum voor de leer de verzameling klanken en woorden die tot kracht ten slotte is een rapport vaak uren zit zinnen verwerkt zijn wordt door mensen ten schrijven en optellen en soms heel soms gebruikt om met elkaar te communiceren is het ook een voorzichtige waardering uit er is immers maar taal als er bedoeling is in spreken van hoe liesje gegroeid is dit tweede terrein waarin trouwens het eer ste ingebed zit kijken we naar enkele fun taalbeschouwing betekent dus leerlingen damentele aspecten van communicatie het vanzelfsprekende niet zomaar gewoon mensen gebruiken taal om informatie over laten vinden juli 2011 nummer 5 40e jaargang 144 language awareness ongrammen non verbale taal in strips bekijken nieuwe pictogrammen ontwerpen ons laatste en ruimste gebied het omvat en de bestaande herinterpreteren ook de andere drie noemen we ianguage awareness het staat voor taalgevoel en in ons schema hebben we ook bewust open zeker ook taalbesef het gaat om opvattin vakjes aangebracht het zijn in feite de taal gen en ideeën over het fenomeen taal die plaatsen die de moeite waard zijn om met niet in de drie voorgaande gebieden passen leerlingen een keertje te bezoeken vanzelf het is daarom ook minder gestructureerd sprekend moeten we die vakjes nog wel we tonen ermee dat je op nog talloze invullen andere manieren over taal kan nadenken enerzijds kan je verder graven in het fenomeen taal wat zijn woorden

waarom heb taalbeschouwing ben de chinezen geen alfabet hoe zit hun een flash back geschreven taal dan wel in mekaar hoe of de watervallen van coo revisited begrijpen wij zinnen en hoe probeert de artificiële intelligentie dat na te bootsen praat hoe werd het schema totnogtoe opgevuld kuifje in zuid amerika eigenlijk wel neder in het eerste maar vooral in het tweede leer lands anderzijds kan je met leerlingen free jaar van de basisschool wordt als het om wheelen om ter langste woord maken aller beschouwen van taal gaat sterk geoefend lei grammen ontwerpen anagrammen in het in stukken knippen van zinnen en 40e jaargang nummer 5 juli 2011 145 vooropplaatsen van zinsdelen ook leert bezocht worden leerlingen moeten dus in men kinderen het onderscheid tussen naam staat gesteld worden om veel meer aspecten woorden en doewoorden kijken naar hoe van taal onder de loep te nemen dan tot nu communicatie verloopt of hoe mensen con toe het geval was uitsluitend met leerlingen ceptualiseren hoort er niet bij overigens in een gebied verwijlen doet tekort aan de ook het taalsysteem wordt niet in al zijn taalrealiteit omdat de leerling nog naar taal aspecten aangepakt over tekstsoorten pra moet leren kijken is het nodig om af en toe ten of naar de bouw van een alinea kijken terug te gaan naar plaatsen die al bezocht gebeurt meestal niet in een tweede leerjaar werden die herhaalde bezoeken bieden laat ons dus maar stellen dat leerkrachten precies leeransen op voorwaarde dat het met leerlingen geen al te verre reizen onder reisprogramma voldoende aantrekkelijk en nemen de eerste graad van de lagere verteerbaar blijft opnieuw bekijken moet school dweept als het ware met de water impliceren dat er beter gekeken wordt vallen van coo men kijkt naar woordsoor ten en zinsdelen wij opteren voor een aanpak waarbij leerlingen zelf taalfenomenen uitproberen en verontrustend is nu dat er in geen van de onderzoeken dat onderzoek leidt tot inzicht volgende leerjaren op wat meer systema ten in hoe onze taal in mekaar steekt en tische manier werk wordt gemaakt van gebruikt wordt deze ervaringsgerichte aan telkens weer trekt men naar dezelfde pak heeft niet tot doel een gesloten regel bestemming die wordt trekpleister voor systeem aan te leren wij willen de leerling schoolreizen en verwordt tot een toeristisch er taalweerbaar mee maken en leren hoe hij oord jaar in jaar uit moeten leerlingen aan de taal naar zijn hand kan zetten woord en zinsontle landkaart en enkele uittreksels uit onze rijk ding geen bestaansrecht hebben u hoort geillustreerde reisgids ons wel zeggen dat er inzake taalbeschou wing totnogtoe eenzijdig gewerkt werd en dat er nog zoveel taalplaatsen op de land bijvoeglijke naamwoorden kaart staan die we met leerlingen niet bezoeken en die volgens ons toch wel de door de band wordt het bijvoeglijk naam moeite waard zijn woord als woordsoort vooral behandeld in het vierde en vijfde leerjaar van de basis school de huidige manier van behandelen heeft geen andere pretenties dan leerlingen onze invulling bijvoeglijke naamwoorden te leren herken een reis met meer dan een doelen in afzonderlijk aangeboden zinnnetjes die vaak door de leerkracht speciaal voor het in het curriculum dat wij ontwikkeld willen ontleed-

doel bedacht zijn dat dient volgens zien moeten alle gebieden van ons schema ons opengetrokken te worden juli 2011 nummer 5 40e jaargang 146 de route die we u voorstellen begint in het opnieuw vertrekken we hier van de concep eerste leerjaar we vertrekken in het brede tualiserende functie van taal we gebruiken taalgebied van het conceptualiseren door taal blijkbaar niet enkel om onze waarneem leerlingen erop te wijzen dat de meeste per bare wereld vast te kunnen grijpen maar sonen dieren of zaken een heleboel eigen ook om nieuwe werelden te creeren dat schappen hebben we werken met een gebeurt dan in onze geest om een en ander oefening als duidelijk te kunnen voorstellen gebruiken hoe kan een varken een reus een we bijvoeglijke naamwoorden en als de heks een bos shampoo water gekende fantasiedieren of mensen er hele zijn of helemaal niet zijn maal anders uitzien of volledig anders age ren dan moeten we wat aan sommige we bewandelen de weg naar het taalsys woorden veranderen om een en ander te teem toe want om eigenschappen van per herstellen met deze oefening zitten we sonen of dingen aan te duiden gebruiken hoofdzakelijk bij de conceptualiserende rol we vaak woorden die we bij die personen van taal als het op het vaststellen van de zaken of dieren kunnen plaatsen natuurlijk fouten in de tekst aankomt maken we een kunnen we die woorden ook we belanden daguitstap naar het taalsysteemgebied opnieuw bij de conceptualiserende functie van taal indelen naar soorten in de derde graad van de lagere school lijkt op flappen kunnen we bijvoorbeeld het een zeer haalbare kaart om ook het een heel jaar door bijvoeglijke naamgebied van de communicatie te betrekken in woorden bij mekaar plaatsen die iets onze b n reizen over de kleur zeggen rood groen we vergelijken twee teksten het zwart licht helder of over hoe gaat eigenlijk om een tekst die we groot iets of iemand is lang kort tweemaal afdrukken de eerste keer gekrompen uitgerokken enz zonder de tweede keer met bijvoeg lijke naamwoorden dan sporen we in de tweede graad kunnen we met het zowel vormelijke woordsoort ont omgekeerde roodkapje in zee gaan u kent breekt als inhoudelijke tekst zonder die oefening wellicht reeds b n en overtuigt veel minder ver in het originele sprookje van rood schillen op kapje vervangen we alle bijvoeglijke naamwoorden door hun tegengede weg die we gaan is duidelijk we vertrek stelde reeds na het lezen van enkele ken bij het taalsysteem door vaststellingen te zinnen hebben de leerlingen door dat maken in verband met het al dan niet aanwe er iets niet klopt we onderzoeken zig zijn van een woordsoort dan sporen we het en moeten vaststellen dat alle de effecten van zo n verschil op wanneer we personen en dieren van het originele dan in een volgende oefening nagaan welke sprookje nog meespelen maar dat soorten b n er in reclame gebruikt worden hen verkeerde eigenschappen wer het zijn immers altijd mooie stevige fantas den toebedeeld tijd dus om het tische snelle motos meiden mannen of sprookje te herschrijven microgolfovens leggen we het onmiddellijk verband tussen taalsysteem en manieren waarop onze maatschappij ons bijvoorbeeld met mooie woordjes probeert in te pakken 40e jaargang nummer 5 juli 2011 147 ook in het secundair onderwijs hoeven we de russische leerpsychologie toonde ons het b n niet los te laten we kunnen op reis dat kinderen reeds vanaf het eerste leerjaar naar het guinness book of records om trap zicht kunnen en moeten krijgen op hoe taal pen van vergelijking in hun natuurlijk milieu function-

eert dat betekent niet enkel zen te bezoeken we kunnen het bijvoeglijk ders boodschappen en ontvangers leren naamwoord en bijwoord eens vergelijken bepalen maar ook leren inschatten hoe hoe komt het overigens dat een woord vaak mensen impact hebben op mekaar in de zowel b n als bijwoord kan zijn uitzonde eerste graad werken we vooral met situaties ringen zoeken moet dan de uitdaging wor die kinderen moeten leren inschatten foto s den een onlangse vergadering een grage of dia s zijn een handig hulpmiddeltje lezer en een bijnae mislukking worden al we kunnen foto s tonen van mensen wel door kees van kooten en wim de bie in gesprek en daarbij proberen te gehanteerd echter nog niet door de spraak raden wie wat zegt en waarom en makende gemeente vooral ook wat er na het gesprek gebeurt ook gerichte vragen zijn we kunnen afdalen in de grotten van mogelijk woordvorming en afleiding en proberen tot wie speelt er de baas hoe komt een glasnosthelder beeld te komen van hoe dat je bijvoeglijke naamwoorden kan maken en moet die andere luisteren waar om bijmaken dat heet dan regels af-tasten ons niet ondergronds avontuur kan ons evenwel als die jongen van op de fo-to nu terug dicht bij de reclame brengen immers ook een volwassene was zou dat die maakt zo vaak gebruik van nieuwe dan iets veranderen samenstellingen ge-bruikt u ook poeslief toiletpapier zit u ook vaak op een klokvaste duidelijk is dat we vertrokken in het gebied trein hebt u echt graag een abrikooszachte van het communiceren maar dat we snel huid overigens de nieuwste generatie naar het ge-bied van het conceptualiseren stoomstrijkijzers zijn vlinderlicht de dub zijn getrokken immers de manier waarop bele stoomstoot van die strijkijzers heeft mensen met mekaar spreken heeft alles te minder te maken met bijvoeglijke naam maken met hun onderlinge maatschappe woorden doet ons er wel aan denken dat lijke verhouding dat je met de directeur van we al 45 ingeschreven toeristen hebben een firma blijkbaar niet praat zoals met je voor onze safari door de parken van de ver beste collega heeft te maken met concep borgen verleiders ten als werkgever werknemer volgzzaam heid weerbaar zijn macht enz taalhandelingen vanzelfsprekend kunnen we ook dagtocht jes maken naar het taalsysteem gebied communicerende mensen brengen mekaar welke namen geven papa en mama jou als niet uitsluitend boodschappen over vaak ze goed geluimd en lief zijn welke na-men beïnvloeden ze mekaar ook op allerlei krijg je als je heel vervelend bent ge-weest manieren ze stellen met andere woorden hoe hoor je dat iemand vriendelijk is en handelingen in taal onze bus staat klaar kwaad voor een rondrit rijdt u even mee juli 2011 nummer 5 40e jaargang 148 in de tweede of derde graad kunnen we bij in het secundair onderwijs kunnen we onze voorbeeld situaties uit de kinderlit-eratuur speurtocht nog specifiek maken we kun lezen en bespreken jan willem gaat voor nen aparte taalhandelingen onder de loep zijn mams graag even naar de winkel maar nemen protesteren bevelen geven belo wanneer iedereen voorkruipt en hij uiteinde ven aansporen iemand iets wijsmaken lijk zelfs geen geld genoeg bij zich heeft de keuze is groot opvallend is ook dat er bij wordt het hem teveel als hij thuiskomt is een reisje door het gebied overtuigen hij woedend deze tekst van guus kuijer is een toevallige taalhandeling een halte kan voor de kinderen een spiegel zij zien daar ingelast worden bij het bijvoeglijk naam door in dat andere kinderen ook wel eens woord bijvoeglijke naamwoorden spelen winkelslachtoffer

worden immers in sommige tekstsoorten een grote tijd dus om strategieën te ontwerpen rol om mensen te beïnvloeden zie boven die het de kinderen wat makkelijker diezelfde halte kom je ook tegen op de bus maken om boodschappen te doen reis die het bijvoeglijk naamwoord zelf van vanzelfsprekend richten we in de klas dichterbij bekijkt wegen kruisen mekaar een winkel in en spelen we de oplossing eens zo blijkt maar wegen gaan ook singen die we voor het probleem nog uit elkaar wie weet is dat wel het rijke bedenken wie weet is de leerkracht aan deze vorm van leren ook een keertje winkelier jef pepermans marc stevens specifieke lerarenopleiding universiteit antwerpen jef pepermans tele2.nl marc stevens ua.ac.be bibliografie de schutter g van hauwermeiren p 1983 de structuur van het nederlands taalbeschouwelijke grammatica malle de sikkel van calcar w i m 1983 een nieuwe grammatica voor taalbeschouwing en taal beheersing leuven amersfoort acco 40e jaargang nummer 5 juli 2011